

RATIO

Ratio

The Swedish model
Rapport nr. 6

Det svenska företagsklimatet – himmel eller helvete?

Av Erik Wengström

Förord

Inom ramen för Ratios välfärdsstatsprojekt lades i slutet av 2005 ett antal utredningsuppdrag ut på externa författare. Syftet med dessa var att sammanfatta kunskapsläget på ett antal områden av hög relevans för diskussionen kring den svenska välfärdsstaten och den svenska modellens framtid.

Följande rapporter ingår i projektet:

<u>Rapport</u>	<u>Författare</u>
Vad är den svenska modellen?	Miriam Nordfors
Reformerna som förändrade Sverige.	Dennis Josefsson
Svensk skattepolitik: Från Pomperipossa via århundradets skattereform till värnskattens utdragna avskaffande	Åsa Hansson
Insider-outsider fenomen och det nya utanförskapet	Kajsa Helmbring
Arbetsmarknadspolitikens undanträngningseffekter	Martin Nordin
Det svenska företagsklimatet – Himmel eller helvete?	Erik Wengström
Globaliseringen och det ökade förändringstrycket – Vad säger forskningen?	Pontus Rendahl
Avregleringar, entreprenadupphandlingar, kundvalsmodeller och vouchersystem	Henrik Jordahl
Lättare sagt än gjort? En översikt av politiska svårigheter vid välfärdsstatsreformer	Peter Santesson Wilson

Författarna svarar själva för analysen i rapporterna, som samtliga finns tillgänga på www.ratio.se. Kontaktperson för Ratios välfärdsstatsprojekt är Andreas Bergh, andreas.bergh@ratio.se.

1. Definition och avgränsningar

Företagsklimat är ett mångdimensionellt och svårdefinierat begrepp. Detta framgår tydligt av den definition som Svenskt näringsliv använder i samband sin med rankning av företagsklimatet i Sveriges kommuner: ”Företagsklimatet är summan av de attityder, regler, institutioner och kunskaper som finns i företagarens närmiljö” (Svenskt Näringsliv 2005, s 22). Det finns alltså ett stort tolkningsutrymme rörande begreppets omfång. Bland annat finns ingen precision angående vilka aspekter av företagandet som företagsklimatet omfattar. Är det t.ex. hindren för nyföretagande, utvecklingsmöjligheter för befintliga företag eller attraktionskraften för utländska investeringar som avses? Företagen påverkas också av vitt skilda faktorer i det omgivande samhället - såsom konjunktur, efterfrågan, socialt kapital och politik - och det är inte klart hur dessa olika faktorer bör viktas vid en samlad bedömning av företagsklimatet. Vidare är det inte givet hur målvariabler, som investeringar, sysselsättningsökning, företagstillväxt, bör behandlas vid jämförelser av företagsklimat. Dessa variabler är relativt enkla att kvantifiera och är dessutom de som ger indikation på ekonomins effektivitet och i slutändan även på samhällets välfärdsnivå. Tyvärr föreligger inga enkla kausalitetssamband mellan företagsklimatet och målvariablerna och det förekommer fördröjningar mellan tidpunkten för en förändring av företagsvillkoren och den tidpunkt då detta manifesteras i målvariablerna.

Målsättningen i den föreliggande rapporten har därför varit att i så hög grad som möjligt fokusera på de institutionella och legala ramverk som har direkt inverkan på företagandet. Tonvikten ligger följaktligen på studier som kartlägger hinder och förutsättningar för företagande. Målvariablerna, såsom investeringar och antal utländska etableringar, ges en mer undanskymd roll.

2. Företagsklimatet i Sverige - Överblick

I detta stycke ges en överblick över de studier - främst internationella benchmarkingstudier - som avser mäta och jämföra konkurrenskraften och det generella företagsklimatet i olika länder.

2.1. *Global Competitive Report*

En av de mest omfattande och välkända rankingstudierna av konkurrenskraften i olika länders ekonomier är The Global Competitive Report (GCR) som genomförs i World

Economic Forums (WEF) regi (se Lopez-Claros 2005 och Ketels 2004). Studien baseras både på offentlig statistik och intervjuer med företagsledare, vilka används för att konstruera två olika index. Ett makro-index, The Growth Competitiveness Index, framtaget av Jeffrey D. Sachs, som avser mäta den övergripande tillväxtpotentialen i landet de kommande åren. Här beaktas särskilt den makroekonomiska omgivningen, de offentliga institutionerna och teknologinivån i länderna.¹ Vid sidan av detta sammanställs också ett mikro-index, The Business Competitive Index, med hjälp av Michel Porter, vilket inriktar sig mer mot den rådande produktivitetspotentialen i ekonomin baserat på sofistikeringsgraden hos företagets ledning och strategi samt den allmänna kvaliteten på företagsklimatet.

Beträffande makroindexet har Sverige gått från en 12:e plats år 2000 till en 3:e plats år 2005. Endast Finland och USA ligger bättre till. Utvecklingen för mikro-indexet har varit den omvända, en 7:e plats år 2000 har förvandlats till en 12:e plats år 2005. Bakom raset ligger bland annat en oro över domstolarnas oberoende och försämrade resultat i flera mått på utbildningskvalitet. För föreliggande rapport är det av särskilt intresse att studera den del av mikro-indexet som undersöker ”Quality of the national business environment”. Här har Sverige åkt ner från en 8:e plats år 2000 till en 14:e plats år 2005. Rankingen bygger här på faktorer indelade i fyra kategorier: faktorförhållanden, kontexten med avseende på företagsstrategi och konkurrens, efterfrågeförhållanden samt förekomsten av relaterade och stödjande industrier. Beträffande faktorförhållanden lyfts forskning, högt Internet-användande, effektivitet i det juridiska systemet, lånesystemet, patent och tillgång på forskare och naturvetare fram som positiva faktorer, medan byråkrati och dålig kvalitet på matteundervisningen lyfts fram som negativa faktorer. Gällande företagskontexten lyfts skyddet för intellektuella äganderätter, låga tullar, samarbetet mellan arbetsmarknadens parter, avsaknad av korruption fram som positiva bitar. Negativt är bristen på lokal konkurrens och effektiviteten i konkurrenslagstiftningen. På efterfrågesidan pekas främst de hårda miljökraven ut som positiva, medan statens brist på inköp av avancerad teknisk utrustning ses som negativa faktorer. Beträffande relaterade och stödjande industrier framhålls samarbetet mellan kluster, kvaliteten på de lokala underleverantörerna som positiva medan bristen på lokala underleverantörer som negativt.

---

¹ Observera att ingen hänsyn tas till rigiditeter på arbetsmarknaden eller bristfällig konkurrens.

WEF har också publicerat en utvärdering av hur EU-länderna ligger till i relation till Lissabonstrategin (Blanke och Lopez-Claros, 2004). I denna placerar sig Sverige på tredje plats bakom Finland och Danmark. Värt att notera är att av de åtta kategorier som EU satt upp återfinns Sveriges sämsta betyg i kategorierna marknadsliberalisering och företagsklimatet.

2.2. World Competitiveness Yearbook

World Competitiveness Yearbook (WCY) är en annan stor internationell benchmarkingstudie som görs årligen av Institute for Management Development (IMD).² Studien görs med syfte att jämföra länders konkurrenskraft, vilken delas upp i fyra kategorier: ekonomiskt utfall, statlig effektivitet, näringslivets effektivitet, och infrastruktur.³ Dessa olika kategorier vägs sedan samman till ett index med avsikt att fånga den generella konkurrenskraften i näringslivet. År 2005 hamnade Sverige på en 14:e plats i detta index. Lind (2003, s 23-31) går igenom Sveriges position för de olika delindexen och sammanfattningsvis kan sägas att Sverige hamnar högt när det gäller näringslivets effektivitet (10:e plats 2002), och framförallt när det gäller infrastruktur (3:e plats 2002). Mindre bra uppfattas det ekonomiskt utfallet (17:e plats 2002) och den statliga effektiviteten (14:e plats 2002). Sverige anses ligga långt framme när det gäller hälsoliv, miljö, teknologi och sysselsättning och sämre till när det gäller finanspolitik, priser, produktivitet och inhemsk makroekonomi (Lind 2003, s 31). Mer preciserat hyllas forskning, kvinnlig representation i politiken och Internetanvändandet, medan skattekvoten, inkomstbeskattningen, personbeskattningen och högutbildade utlänningars syn på det svenska näringsklimatet ses som problemområden.

2.3. Andra studier

Förutom de två stora globala benchmarkingstudierna ovan genomförs en rad andra likartade studier. Deloitte & Touches undersökning av konkurrenskraften i olika länder förlitar sig, till skillnad från de ovanstående, främst på kvantitativa faktorer utan att ta hänsyn till subjektiva uppfattningar hos företagsledare i länderna (Deloitte, 2005). Sverige hamnar i denna undersökning på en 2:a plats i världen efter USA.

---

² <http://www01.imd.ch/wcc/yearbook/>

³ Se <http://www02.imd.ch/documents/wcc/content/methodology.pdf> för mer information om den metodologi som används i konstruktionen av indexen.

The Economist Intelligence Unit årliga ranking om var det bästa möjligheterna för företagande finns är av mer kvalitativ karaktär och tar t.ex. också hänsyn till hur policys mot företagande är konstruerade (Economist Intelligence Unit, 2005). Danmark toppar listan och får bland annat mycket beröm för sin flexibla arbetsmarknad. Sverige återfanns år 2005 på en 11:e plats vilket är en placering bättre än fem år tidigare.

Världsbankens databas Doing Business (DB), innehåller statistik och jämförelser av ett antal viktiga komponenter för företagande såsom administrativa hinder, skatter och arbetslagstiftning.⁴ Vid en sammanvägning av dessa faktorer kommer Sverige på en 14:e plats i världen efter de anglosaxiska länderna och de övriga nordiska länderna. Framförallt är det flexibiliteten på arbetsmarknaden, det dåliga investerarskyddet och skatterna som drar ner Sveriges placering. De olika delindex som ingår i DB kommer att gå igenom mer i detalj i stycke 3.

En något annorlunda inblick i hur Sveriges näringsklimat uppfattas från internationellt perspektiv fås genom att studera de analyser av investeringsklimatet i Sverige som publiceras av Department of State i USA.⁵ De ger ett allmänt positivt omdöme och framförallt understryks förekomsten av kompetent personal, låga bolagsskatter, god tillgång på kapital och bra infrastruktur. På den negativa sidan listas höga kostnader för arbetare, rigid arbetskraftslagstiftning och ett generellt högt kostnadsläge.

Ett inifrånperspektiv på det svenska företagsklimatet ges av Nutek/ITPS i deras årliga intervjuundersökningar med svenska företagsledare angående det svenska näringsklimatet (Axelson m.fl. 2003 och Vikström 2005). Frågorna rör företagsledarnas attityder till att bedriva verksamhet i Sverige jämfört med i andra länder, samt deras framtidsplaner på fem års sikt. Allmänt så tycker förhållandevis många företagsklimatet blivit sämre de senaste fem åren, drygt 40 procent anser detta mot 35 procent oförändrat och 20 procent förbättrat. Näringsklimatet uppfattas som bättre i de nya EU-länderna och länder utanför EU, medan de gamla EU-länderna i princip anses bjuda på ett likartat näringsklimat. Resultatet för Sveriges del är dock mer positivt när det gäller klimatet för utveckling av nya produkter och processer.

---

⁴ <http://www.doingbusiness.org>

⁵ <http://www.state.gov/e/eb/ifd/2005/42128.htm>

3. Kritiska faktorer för företagsklimatet

De studier som sammanfattats hittills har alla varit på en generell nivå där flera faktorer på olika sätt vägts samman för att beskriva det allmänna företagsklimatet. Detta stycke ägnas istället åt att belysa situationen när det gäller några av de faktorer som är intimt förknippade med företagsklimatet. Då begreppet företagsklimat är mångfacetterat, blir genomgången oundvikligen inkomplett och flera viktiga aspekter är utlämnade. Bland de utlämnade variablerna återfinns tillgången på kvalificerad arbetskraft, som för övrigt i Vikström (2005) lyfts fram som den enskilt viktigaste faktorn för företagsklimatet, och den teknologiska nivån. I de jämförelser som finns kring dess faktorer ligger Sverige dock uppenbart bra till; i FN organet UNCTAD:s World Investment Report rankas t.ex. Sverige på första respektive andra plats när det gäller teknologisk nivå respektive tillgången på humankapital (UNCTAD, 2005). Andra utlämnade faktorer är prisnivån⁶ och socialt kapital⁷.

3.1. Skatter och incitament

3.1.1. Skatter - översikt

Det höga skattetrycket i Sverige lyfts ofta fram i litteraturen som ett område där Sveriges företagsklimat står sig dåligt jämfört med andra länder. I en rapport av EU-kommissionen bekräftas denna bild när det gäller skatter på arbete, då de totala skatterna på arbete inklusive arbetsgivaravgifter uppgick till 51 procent vilket var högst i Europa (EU Commission, 2004a). En liknande slutsats dras av världsbankens Doing Business (DB) där det konstateras att Sverige ligger bland de femton dyraste beträffande kostnaden i form skatter och arbetsgivaravgifter för att anställa någon.⁸

De svenska skatterna för företag är inte lika höga, mycket tack vara den fortfarande relativt låga bolagsskatten på 28 procent. DB har jämfört hur mycket ett

---

⁶ Traditionellt sett har Sverige här legat långt över många andra länder, men på senare tid har den svenska nivån närmat sig övriga länder i Europa och på vissa nyligen avreglerade marknader såsom el-marknaden tillhör priserna nu de lägsta i Europa (Näringsdepartementet, 2001, s 29).

⁷ Beträffande socialt kapital eller tillit ligger Sverige mycket bra till. Se till exempel Rothstein och Stolle (2003), vilka menar att låg korruption och allomfattande välfärdssystem är tänkbara förklaringar till den höga tilliten.

⁸ <http://www.doingbusiness.org/ExploreTopics/HiringFiringWorkers/>

typföretag betalar i skatt, exklusive inkomstskatt för arbetare, och Sverige hamnar här bättre än när det gäller skatterna på arbete, men fortfarande något högre än OECD-genomsnittet.⁹ Skattebördan för företagen är dock enligt denna uppskattning betydligt lägre i Sverige än till exempel i Danmark, Norge och Italien, och kanske mer överraskande även lägre än i länder som Storbritannien och Nederländerna.

Beträffande kapitalinkomstskatten menar Stand (1999, s. 33) att svensk kapitalinkomstskatt utmärker sig i avseendet att den behandlar olika komponenter neutralt och inte så mycket i avseendet att skattetrycket är högt i allmänhet¹⁰.

3.1.2. Skatter – konsekvenser för företagsklimatet

Designen av skattesystemet påverkar i hög grad incitamenten för olika ekonomiska aktiviteter. För Sveriges del lyfts det ofta fram att skattesystemet missgynnat och fortfarande missgynnar nyföretagande och expansion av små och medelstora företag. Denna bild bekräftas av Ketels och Sölvells (2005, s 57) ranking av hur olika länders skattesystem missgynnar entreprenörskap, där de största hindren skapas i det svenska systemet. Trots att stora förbättringar skett i det svenska systemet sedan 80-talet tycks således ett flertal svagheter kvarstå.

Ofta kritiseras de svenska 3:12 reglerna för fåmansföretag, vilka kortfattat finns till för att omöjliggöra att arbetsinkomster omvandlas till kapitalinkomster genom egenföretagande på konsultbasis. Problemet är att entreprenörsinkomsten i företag som ägs av ett fåtal personer därför i huvudsak tas ut i form av lön, d.v.s. med en marginalskattesats på ca 68 procent om företaget går bra (Henrekson och Sanandaji 2004, s 103). En stor del av vinsten i företagen skattas därmed hårt, vilket OECD (2004) påpekar har en negativ effekt på entreprenörskapaktiviteter i Sverige. Normann (2004) uppskattar att kapitalkostnaden inklusive skattepåslaget med nuvarande svenska skatteregler är nära tre gånger så hög för en entreprenör som för en investerare med en bred portfölj. Aktivt ägande diskrimineras alltså fortfarande till förmån för passivt ägande (Fölster, 2000). Detta förstärks vidare av att dubbelbeskattningen av vinster avskaffats för vissa typer av ägare som stiftelser och utländska ägare, vilket Henrekson

---

⁹ <http://www.doingbusiness.org/ExploreTopics/PayingTaxes/>

¹⁰ Med ett neutralt skattesystem menas att olika ägare, kapitalformer och investeringsobjekt möter liknande skattesatser så att inga snedvridande effekter uppstår.

och Sanadaji (2004, s 113) betonar är olyckligt då dessa har lägst benägenhet att starta eller förnya företag.¹¹

En annan skatterelaterad negativ effekt på företagsklimatet i Sverige är att aktieoptioner näst efter Danmark beskattas hårdast i Europa (European Commission, 2002d). Aktieoptioner har en rad fördelar för nya företag och framförallt för högteknologiska sådana. Först och främst underlättar de rekrytering av högkvalificerad personal. Att erbjuda höga löner i ett initialt skede är ofta omöjligt för små oetablerade företag. Vidare erbjuder de också incitament för ansträngning och slutligen har de visat sig vara av stor vikt för framväxandet av fungerande riskkapitalmarknader.

Det höga generella skattetrycket bromsar sannolikt framväxten av tjänstebaserade företag (Henrekson 1998b och Davis och Henrekson, 2004). För att det ska vara lönsamt att anlita en professionell tjänsteproducent måste dennes produktivitet vara 300 till 400 procent högre än ”gör-det-självarens” i Sverige men endast 40 till 90 procent högre i USA. En annan effekt av höga skatter på arbete har enligt Braunerhjelm och Lindqvist (1999) varit att de bidragit till huvudkontor flyttat ut från landet. Ledningen för företag tycks således ha starka preferenser angående var den egna inkomsten ska beskattas

Strand (1999, s 32) argumenterar att dubbelbeskattningen av kapital i Sverige har lett till försämrade möjligheter att lokalisera huvudkontor i Sverige vid sammanslagningar med bolag från annat land. I många andra länder ges en ”tax imputation” för företag lokaliserade i hemlandet.

Bland svenska företagsledare finner Vikström (2005) att lägre inkomstskatt bedöms som viktigare än sänkt bolagskraft. Kanske hänger detta ihop med den höga betydelsen av att finna kvalificerad arbetskraft? Skatterna verkar inte bara avskräckande för den högkvalificerade arbetskraften från ett inkomstperspektiv utan de motverkar också möjligheten att köpa in tjänster vilket ger minskad tid och möjlighet att utvecklas i jobbet (Andersson 2002, s 70).

---

¹¹ Ett visst stöd för argumentet om skattesystemets negativa inverkan på incitamenten för entreprenörskap ges i Europakommissionens enkätundersökning där Sverige har den lägsta andelen av befolkningen som anger bättre inkomstmöjligheter som en anledning till att starta företag (European Commission, 2004b). I NUTEK (2006) återfinns möjligheten till högre inkomst som argument för nyföretagande först på en fjärde plats bakom skäl som att föreverkliga idéer, självständigt arbete och personlig utveckling.

3.2. Arbetsmarknad

3.2.1. Arbetsmarknad - översikt

I Sverige har lagen om anställningsskydd (LAS) kraftigt påverkat den svenska arbetsmarknaden sedan den togs i bruk 1974. De viktigaste komponenterna är reglerade uppsägningstider, krav på saklig grund för uppsägning, begränsningar i rätten till provanställningar och regler om turordning vid uppsägning (Henrekson 1996, s 79). Den svenska lagstiftningen är unik på flera punkter, inget annat land har t.ex. lagfästa regler kring turordningen. Detta bidrar till att Sverige i internationella jämförelser hamnar lågt när det gäller flexibiliteten på arbetsmarknaden (Ketels och Sölvell, 2005).

I DB ingår ett index gällande arbetsmarknaden som är baserat på svårigheterna att anställa, arbetstidsrestriktioner och svårigheterna att säga upp en anställd vid arbetsbrist. När dessa faktorer vägs samman hamnar Sverige något sämre än genomsnittet för OECD-länderna. Sverige placerar sig efter Norge och Danmark och de anglosaxiska länderna, men före till exempel Finland, Nederländerna, Frankrike och Tyskland. Det som påverkar Sveriges position positivt är att regleringarna kring anställning är något mindre omfattande än OECD-genomsnittet.¹²

3.2.2. Arbetsmarknad – konsekvenser för företagsklimatet

Det finns tecken på att en inflexibel arbetsmarknad inte bara riskerar hämma sysselsättningstillväxten för svenska företag utan också riskerar att minska de utländska investeringarna (Javorcik och Spatareanu 2005). En annan viktig konsekvens är att risken för felmatchning, vilket drabbar små och medelstora företag extra hårt eftersom omplacering är svårare. Lagstiftningen bidrar dock inte bara till att företagen inte vågar anställa, utan medför också att individer med tillsvidareanställning inte vågar ta steget till att starta eget då de flesta socialförsäkringarna är kopplade till tjänsten (OECD, 2004). Egenföretagaren saknar i regel anställningsskydd, reglerad arbetstid, avtalad ersättning per tidsenhet, rätt till semester och har avsevärt sämre skydd vid sjukdom och arbetslöshet. Blanchflower (2004) visar att viljan att gå från att vara löntagare till att bli egenföretagare är lägst i Sverige, Norge, Danmark och Belgien, d.v.s. de länder som har de mest omfattande offentliga trygghetssystemen. I NUTEK (2006) indikeras också att

---

¹² <http://www.doingbusiness.org/ExploreTopics/HiringFiringWorkers/> se också Botero, Djankov, La Porta, Lopez-de-Silanes, och Shleifer (2004).

den minskade tryggheten är ett av huvudargumenten emot företagande. Bland män får detta skäl högst procent av de svarande. Vid en ranking av de olika skälen emot att driva eget företag rankas mindre trygghet på andra plats efter för mycket tid/engagemang.

Enligt de intervjuade företagsledarna i Vikström (2005, s 23) säger också en relativt stor andel av de tillfrågade att förenklad arbetsrätt är av betydelse för deras investeringsbeslut. 3 av 10 företagsledare uppger också att gällande arbetsrättslagstiftning (LAS) bidrar till att företaget kommer att rekrytera färre medarbetare än de annars skulle ha gjort. Framförallt är detta ett problem inom verkstadsindustrin.

3.3. Den administrativa bördan

Att mäta den administrativa bördan, eller den mängd byråkrati som företag möter i samband med olika kontakter med myndigheterna är vidhäftat med en rad definitionsproblem som gör internationella mätningar diskutabla. Trots detta finns en hel del försök till just denna typ av jämförelser länder emellan. NUTEK har fått i uppdrag av regeringen att genomföra mätningar och kartläggning av den administrativa bördan i Sverige (NUTEK, 2004). I rapporten görs vissa preliminära jämförelser med Nederländerna som är pionjärer inom den här typen av mätningar. Resultatet är att den administrativa bördan i Nederländerna uppskattas till 3,6 procent av BNP medan motsvarande siffra för Sverige är 2,9 procent av BNP. En intervjuundersökning gjord av OECD indikerar att den allmänna regelkostnaden per sysselsatt hos små och medelstora företag tycks Sverige ligga relativt lågt (OECD, 2001, s 22). I en attitydundersökning genomförd bland små och medelstora företag i Europa anser en låg andel av de tillfrågade företagen i Sverige att den administrativa bördan är ett stort hinder (European Commission, 2002b, s 14).

Även när det gäller den administrativa bördan kopplad till specifika företeelser som att starta upp ett företag ligger Sverige relativt bra till. Ketels och Sölvell (2005, s 56) konstaterar att det formella problemet med att starta företag är lågt i Sverige. DB jämför hur omständligt det är att starta upp företag i ett stort antal länder.¹³ De studerar hur många olika processer som måste startas, hur lång tid det tar tills företaget är

---

¹³ <http://www.doingbusiness.org/ExploreTopics/StartingBusiness/>, se också Djankov, La Porta, Lopez de Silanes och Shleifer (2002) för mer metodologiska detaljer

registrerat och hur mycket företagsregistreringen uppskattningsvis kostar. Överlag ligger Sverige relativt väl till, men det tar något längre tid att starta ett företag i Sverige än i många jämförbara länder. När det gäller hur många processer det kräver och hur stor kostnaden är ligger Sverige bland de fem mest effektiva i världen. En likartad studie har genomförts av Europeiska kommissionen och där konstateras att det jämfört med EU-snittet tar längre tid ett aktiebolag i Sverige (European Commission, 2002a). Beträffande kostnaderna ligger Sverige dock bra till, endast Danmark och Storbritannien har lägre kostnader. Att starta en enskild firma är dock både dyrare och tar längre tid än i de flesta andra EU-länder.

Förutom att studera krånglet kring att starta ett företag studerar DB också administrativa bördan vid hanterandet av licenser. Mer specifikt jämförs hur omfattande byråkratin är kring att bygga ett lager. Sverige ligger också här relativt bra till, det tar dock något längre tid än i de anglosaxiska länderna och de övriga Nordiska länderna.¹⁴

En liknande analys genomför DB med avseende på registrering av fastigheter. Beträffande antalet processer och tid så ligger Sverige här i topp tillsammans med Norge. De formella administrationskostnaderna är dock något högre än i många jämförbara länder.¹⁵ I kategorin som berör administrationen kring skatter ligger Sverige väl till enligt DB.¹⁶ Antalet skatter som ett typföretag behöver betala är lägre än i samtliga västländer förutom Norge. Även om Sverige inte ligger i topp när det gäller den beräknade tidsåtgången för skatteadministration, ligger Sverige under medelvärdet för OECD-länderna.

Enligt DB är administrationen kring utrikeshandel ett område som Sverige utmärker sig positivt inom.¹⁷ Endast Danmark har en enklare administration i denna kategori. Beträffande hur enkelt det är att vidta åtgärder vid kontraktsbrott placerar sig Sverige på 14 plats i världen, vilket motsvarade medelvärdet i OECD-länderna.¹⁸ Slutligen är effektiviteten i konkurslagstiftningen relativt låg då konkurser tar lång tid och är behäftat med stora kostnader jämfört med övriga OECD länder.¹⁹

---

¹⁴ <http://www.doingbusiness.org/ExploreTopics/DealingWithLicenses/>

¹⁵ <http://www.doingbusiness.org/ExploreTopics/RegisteringProperty/>

¹⁶ <http://www.doingbusiness.org/ExploreTopics/PayingTaxes/>

¹⁷ <http://www.doingbusiness.org/ExploreTopics/TradingAcrossBorders/>

¹⁸ <http://www.doingbusiness.org/ExploreTopics/EnforcingContracts/>

¹⁹ <http://www.doingbusiness.org/ExploreTopics/ClosingBusiness/>

När det gäller den administrativa bördan vid nyanställningar anser färre företagsledare att detta är ett hinder i Sverige jämfört med övriga EU-länder (European Commission 2002b, s16). I Sverige upplever också flest tillfrågade företagsledare att det har skett en förbättring när det gäller den administrativa bördan vid nyanställningar mellan 1997 och 2001 (European Commission 2002b, s 17).

3.4. Tillgång på Kapital

Ketels och Sölvell (2005, s 58) menar att tillgången på kapital inte är sämre i Sverige än i andra jämförbara länder. Denna bild bekräftas också av Sverige ur ett europeiskt perspektiv ligger bra till (European Commission, 2002d). På senare år har betydelsen av välfungerande marknader för riskkapital riktat mot småföretag – företrädesvis inom teknologitunga branscher – betonats.²⁰ När det gäller mängden riskkapital i förhållande till BNP var Sverige i ledarposition i Europa (European Commission, 2002d). En liknande slutsats dras av Global Entrepreneurship Monitor (2005, s 49) som rankar Sverige högst i världen när det gäller mängden formella riskkapitalinvesteringar som andel av BNP. Något motsägelsefullt anger de svenska företagen i högre utsträckning än EU-snittet att bristen på kapital är en allvarlig barriär för företagandet. En tänkbar förklaring till detta kan vara att Sverige ligger betydligt sämre till när det gäller den informella riskkapitalmarknaden, bestående av enskilda individer som placerar i onoterade företag, Tvärtemot den ledarposition som Sverige har när det gäller formellt riskkapital så ligger Sverige under medelvärdet för jämförbara nationer när det gäller de informella investeringarna (Global Entrepreneurship Monitor, 2005, s 52). Beaktar vi summan av båda typerna av riskkapital finner Delmar och Axelsson (2000) att Sverige är ett av de absoluta bottenländerna när det gäller tillgången på riskkapital till nya företag. Andersson och Napier (2005), menar att Sverige har en förhållandevis mogen marknad för riskkapital, men att det finns tendenser inom branschen att prioritera säkra investeringar på bekostnad av små och riskfyllda företag. En relativt liten del av riskkapitalet i Sverige ägnas åt ny kommersialiseringen av teknik och för tidiga utvecklingsstadierna (Andersson, Asplund och Henrekson 2002 s 41 och Braunerhjelm 1999). Andra debattörer är dock av en annan uppfattning och Karaömerliougu och Jacobsson (2000) framhäver att mycket av riskkapitalet går till tidiga faser och inom

---

²⁰ Här används riskkapital synonymt med venture capital.

den högteknologiska delen av näringslivet. Braunerhjelm (1999, s 217) menar att riskkapital missgynnas skattemässigt i Sverige genom att avkastningen trippelbeskattas. Först beskattas utdelningen från de bolag som riskkapitalföretaget investerat i, efter beskattas vinsten i riskkapitalföretaget och slutligen beskattas den vinst som utdelas till de personer som investerat i riskkapitalföretaget. Som tidigare nämnts beskattas också aktieoptioner hårt i Sverige vilket har en negativ inverkan på riskkapitalmarknaden (European Commission, 2002d). Sammantaget tycks det som om flera faktorer i skattesystemet har missgynnat det informella riskkapitalet i Sverige.

När det gäller de legala ramverk som reglerar finansiell information och som styr hur konkurs påverkar benägenheten till utlåning, ligger Sverige i nivån med övriga länder inom OECD enligt DB.²¹ Det legala skyddet för minoritetsägare mot missbruk av företagsledningen är dock något sämre i Sverige än OECD-genomsnittet.²²

3.5. Brist på förutsättningar för entreprenörskap

Ett ofta framfört problemområdet i Sverige är förutsättningarna för entreprenörskap, vilket underbyggs med att andelen av befolkningen som driver ett företag är bland de lägsta i Europa (Näringsdepartementet, 2001). Anmärkningsvärt är att det kvinnliga företagandet speciellt lågt i Sverige. Vidare är andelen av befolkningen som säger sig varit involverat i någon aktivitet med syfte att starta ett företag mycket låg i Sverige (Global Entrepreneurship Monitor, 2005, s 16). Fölster (2000) kommer till en liknande slutsats när det rör andelen egenföretagande; Sverige låg 1998 fortfarande på en av de lägsta nivåerna med 7,9 procent av arbetskraften. En viss förbättring hade dock skett från bottennoteringen på 6,4 procent år 1984. Antalet nystartade företag var också lågt i Sverige mellan 1995-2000 jämfört med övriga Europa (European Commission 2002c). Anmärkningsvärt är dock att nettotillskottet av företag var bland de högsta i Europa, vilket förklaras av att antalet konkurser var lägst i Europa. Företagsdynamiken är alltså i detta avseende är relativt låg i Sverige.

Vilka faktorer i företagsklimatet är det som ligger bakom den låga graden av entreprenörskap? Sverige har trots allt historiskt sett varit hem för stora entreprenörer så förebilder och kunskap tycks vara utbredd. Många, framförallt unga vill också starta

---

²¹ <http://www.doingbusiness.org/ExploreTopics/GettingCredit/>.

²² <http://www.doingbusiness.org/ExploreTopics/ProtectingInvestors/>

företag. År 2005 kunde 76 procent i befolkningen mellan 18 och 30 år tänka sig att bli företagare (NUTEK, 2006). Tendensen är också att andelen ökar. Också Lundström och Stevenson (2001) rapporterar positiva attityder bland unga till att bli företagare. Viljan till entreprenörskap avtar dock med åldern, vilket kanske kan förklara varför det i befolkningen som helhet samtidigt tycks finnas starka positiva attityder till att vara anställd jämfört med att vara företagare (European Commission, 2004b). 61 procent av de tillfrågade uppgav att de hellre är anställda än egenföretagare, vilket var den tredje högsta procentsatsen i Europa efter Finland och Nederländerna. Som jämförelse kan också nämnas att motsvarande siffra för USA är 34 procent. Den mest förekommande anledningen till varför de tillfrågade hellre är anställda jämfört med egenföretagare i Sverige är tidsbrist. Efter Danmark uppnår Sverige den högsta frekvensen av respondenter som uppgett detta som ett skäl. Andra vanliga svar är stabiliteten som en anställning ger och fördelen med regelbunden inkomst. Något anmärkningsvärt kanske, utmärker sig Sverige genom ha minst respondenter som anger socialförsäkring som skäl för anställning. När det gäller att starta företag å andra sidan så särskiljer sig de svenska svaren i det att endast 6 procent anger att möjligheten till hög inkomst som drivande faktor. Detta är den lägsta andelen av alla jämförda länder. Bland svenskarna anger också lägst antal att risken för personligt nederlag uppfattas som en riskfaktor med att starta ett företag. En mycket hög andel av svenskarna, 79 procent, anger också att det inte är eftersträvar att bli egenföretagare de närmsta fem åren. Beträffande möjligheterna att bli egenföretagare de närmaste 5 åren anger däremot 55 procent att de uppfattar det som genomförbart, vilket är den högsta andelen i undersökningen. Bland dem som startade ett företag så uppvisar de svenska svaren den lägsta frekvensen som gjorde det för att det var nödvändigt och istället den högsta svarsfrekvensen för alternativet att de "came across an opportunity".

Det verkar alltså som om många i Sverige vill bli företagare, men att det trots detta inte i realiteten ses som något eftersträvansvärt. Svaret till varför så är fallet är självklart av spekulativ art, men med tanke på den låga andelen som anger ekonomisk vinst som drivkraft kanske det kan finnas en anledning att analysera detta närmare. Som nämnts ovan har skatterna, och tycks till viss del fortfarande, motverka aktivt ägande vilket dels minskar incitamenten för att starta företag, dels hämmar tillgången på informellt riskkapital genom aktivt delägarskap från individer med kapital. Relaterat till detta menar Henrekson (2003, s 6) att kombinationen av ett lågt sparande och en mycket

jämn fördelning av sparandet inneburit att få människor antingen själva eller via sina närstående har tillgång till riskkapital. Tillgång på eget riskkapital har i forskningslitteraturen visat sig viktigt för entreprenörskap och företagstillväxt (Evans och Jovanovic (1989), Blanchflower och Oswald (1998) och Lindh och Ohlsson 1998). Vidare är det också i sammanhanget viktigt att konstatera att en anställd som övergår till egenföretagande hamnar utanför många av de trygghetssystem som är förknippade med anställningen.

Henrekson (2004) menar också att expansionsmöjligheterna för företag hindrats, eftersom expansion inte är varit tillräckligt ekonomiskt eftersträvansvärt, varför det i istället växt fram en kontrollkultur där företagarnas fokus istället inriktas på att behålla kontrollen över företaget. Vilket i sin tur har bundit upp entreprenöriella personer vid existerande företag och hindrat dem från att starta fler nya företag.

OECD (2004, s 5) sammanfattar den svenska situationen med orden: "It would be unrealistic to expect entrepreneurs to flourish in such a climate, which almost certainly could be improved with very little overall impact on public finances."

4. Utvecklingen i Sverige över tiden

Det som kännetecknat företagandet i Sverige är dominansen av storföretag. Före 1991 missgynnade skattesystemet nyare, mindre och mindre kapitalintensiva företag. Institutionellt sparande gynnades på bekostnad av individuellt sparande och förmögenhetstillväxt vilket, som tidigare nämnts, påverkat entreprenörskapsaktiviteten negativt (Henrekson, 1996). Du Rietz och Johansson (2003) uppskattar att den totala skatteeffekten under åren 1971-1991 oftast översteg 70 procent av den reala kapitalavkastningen på egenkapitalfinansierade investeringar gjorda av svenska entreprenörer. Vidare gynnade också investeringsfondssystemet fram till 1990 kapitalintensiva och snabbväxande företag genom ett generöst avskrivningssystem. Systemet hade en konserverande effekt där företag som historiskt varit lönsamma gynnades. Ett av systemens syfte var att stimulera investeringar under recessioner, vilket också indirekt gynnade väletablerade företag i mogna branscher genom bättre information. Samtidigt innebar de höga formella skatterna att det var betydligt mer fördelaktigt att finansiera investeringar med lånat kapital än med eget kapital. Detta missgynnade också arbets- och kunskapsintensiva småföretag som inte kan erbjuda

realsäkerheter i samma utsträckning som stora etablerade företag (Henrekson, 1996 s61).

Den finns också empiriska belägg för att små företag beskattades hårdare än större företag. Henrekson (1996, s 67) visar att den effektiva genomsnittliga bolagsskatten var betydligt högre för små företag under 80-talet. Skattekillen mellan låne- och egenkapitalsfinansieringen minskade dock kraftigt i och med 1991 års skattereform och som tidigare konstaterats behandlar nu det svenska systemet olika kapitalformer relativt neutralt (Stand 1999, s. 33).

Henrekson (1996) argumenterar att det även på en rad andra områden funnits lagar som klart gynnat större och mer väletablerade företag. Kreditregleringen och en prioritering av byggsektorn och den offentliga sektorn, ledde till en knapphet på kapital som gynnade väletablerade företag med påvisbara realsäkerheter. Utlåningen från AP-fondssystemet hamnade i mycket lite utsträckning utanför byggsektorn, den offentliga sektorn och fastighetsmarknaden, vilket ytterligare förstärkte obalansen i kreditillgången.

Fölster (2000, s70) menar att den opinionsmässiga vändningen kom i slutet av 70-talet då allt fler lönearbetare började anse att tillväxten och entreprenöriell aktivitet hämmats till den grad att även de missgynnades av politiken. Minskad tillväxt sågs alltså som ett större hot än minskad omfördelning. Fölster (2000, s 44) påpekar att de första politiska stegen togs redan före krisen på 90-talet då flera förbättringar av företagsklimatet genomfördes, bland annat sänktes bolagsskatten från 55 procent till 30 procent, sedan till dagens 28 procent. Även det ovannämnda investeringsfondssystemet avskaffades 1991.

Efter 1991 års skattereform behandlades institutionellt sparande och privat sparande ungefär lika skattemässigt, men återinförandet av dubbelbeskattningen och höjningen av reavinstbeskattningen 1995 innebar att institutionellt sparande och skuldfinansiering återigen kom att gynnas. Från och med 1997 kom vissa lättnader för onoterade bolag att införas, men reglerna är komplicerade och Henrekson (1998) menar att effekterna troligtvis är begränsade, framförallt för de minsta bolagen.

Som en möjligt konsekvens av storbolagsbiasen i Sverige, visar NUTEK (2004 s, 18) att sysselsättningstillväxten i Sverige i mycket låg utsträckning kommer från snabbväxande företag, s.k. gaseller, vilket är fallet i t ex USA. Ett tecken på att politiken haft en konserverande effekt är att endast ett av de 50 största företagen har bildats efter

1970 (Wallen och Fölster, 2005, s 18). De stora företagen genererade emellertid inte heller de arbetstillfällena i någon högre utsträckning. Från 60-talet och fram till början av 90-talet skedde i praktiken all sysselsättningstillväxt genom expansion av antalet anställda - främst kvinnliga - inom offentliga sektorn (Rosen, 1996).

Vid sidan av de kraftiga förändringar som skett på skatteområdet har också omfattande avregleringar genomförts. Den inhemska kreditmarknaden avreglerades 1986, och fullständig kapitalmarknadsregleringen även för internationella placerare infördes 1993. (Henrekson och Jacobsson, 2005) Öppnandet för utländskt ägande ledde under 90-talet till en explosion av det utländska ägandet i Sverige. Mellan 1989 och 2001 steg andelen utländskt ägande i börsnoterade företag från 7 till 43 procent (Henrekson och Jacobsson 2003). Vidare har Sverige varit ett av de mest aktiva länderna när det gäller konkurrensutsättning av tidigare statligt kontrollerade verksamheter. Flera nya marknader har öppnats för privat företagande, bland annat telekommunikation (1993), elektricitet (1996), inrikesflyg (1982), finanssektorn (1993) och postväsendet (1993). Denna utveckling mot en öppnare marknadsekonomi kan också skönjas i den positiva förändringen av Sveriges placering i Fraser institutets Economic Freedom Ranking där Sverige gått från en 44e plats 1980 till en 25 plats 2003.²³

5. Referenser

Andersson, T, 2002, "Politik för Tillväxt – Internationella trender och den svenska utmaningen", ITPS A2002:007,
http://www.itps.se/Archive/Documents/Swedish/Publikationer/Rapporter/Allmänna/A2002/A2002_007.pdf

Andersson, T och G Napier, 2005, "The Venture Capital Market – Global Trends and Issues for Nordic Countries", IKED

Andersson, T, O Asplund och M Henrekson, 2002, "Betydelsen av innovationssystem. Utmaningar för samhället och för politiken", Vinova

---

²³ <http://www.freetheworld.com/>

- Axelsson, S, P Löf, A-C Strandell, 2003, "Näringsklimatet i Sverige 2003", ITPS A2003:009, <http://www.netpub.se/hotel/itps/4009/>
- Blanchflower, D och A Oswald, 1998, "What makes an Entrepreneur?", *Journal of Labor Economics* 16(1)
- Blanchflower, D, 2004), "Self-Employment: More May not Be Better" *Swedish Economic Policy Review*, vol 11(2)
- Blanke, J och Lopez-Claros, A, 2004, "The Lisbon Review 2004: An assessment of policies and reforms in Europe", *World Economic Forum*
http://www.weforum.org/pdf/Gcr/LisbonReview/Lisbon_Review_2004.pdf
- Botero, Juan, Simeon Djankov, Rafael La Porta, Florencio Lopez-de-Silanes, and Andrei Shleifer, 2004, "The Regulation of Labor", *Quarterly Journal of Economics* 119 (4), 1339-1382.
- Braunerhjelm, P, 1999, "Venture capital, mångfald och tillväxt", *Ekonomisk Debatt*, årg 27, nr 4
- Braunerhjelm, P och T Lindqvist, 1999, "Utvandrarna – effekter och drivkrafter bakom huvudkontorsflytten", *Ekonomisk Debatt*, årg 27, n8
- Davis S J och M Henrekson, 2004, "Tax Effects on Work Activity, Industry Mix and Shadow Economy Size: Evidence from Rich-Country Comparisons", NBER Working Papers 10509, National Bureau of Economic Research
- Delmar F och M Aronsson, 2000, "Global Entrepreneurship Monitor 2000: Entreprenörskap i Sverige", ESBR I
<http://www.gemconsortium.org/download/1139847089437/Sweden%20GEM%202000.pdf>

- Deloitte, 2005, "Trading Places – How globalisation will drive future UK competitiveness."
- Djankov S.; La Porta R.; Lopez-De-Silanes F.; Shleifer A., 2002, "The Regulation Of Entry", The Quarterly Journal of Economics, Volume 117, Number 1, 1 February 2002, pp. 1-37(37)
- Du Rietz, G and D Johansson, 2003, "Skatterna, företagandet och tillväxten", Ekonomiska Samfundets Tidskrift, Vol. 56, No. 2
- Economist Intelligence Unit, 2005, "Economist intelligence unit ranks denmark as best place to do business", pressmeddelande
- European Commission, 2002a, "Benchmarking the Administration of Business Start-ups", Final Report, Enterprise Directorate-General, January.
- European Commission 2002b, "Recruitment of employees: administrative burdens on SMEs in Europe", Observatory of European SMEs 2002, No. 7, Directorate-General for Enterprise
http://europa.eu.int/comm/enterprise/enterprise_policy/analysis/doc/smes_observatory_2002_report7_en.pdf
- European Commission, 2002c, "Business Demography in Europe", Observatory of European SMEs, 2002/5, Enterprise Directorate-General.
- European Commission, 2002d, "Benchmarking enterprise policy: Results from the 2002 scoreboard", Commission Staff Working Document, SEC(2002) 1213, Directorate-General for Enterprise
- European Commission, 2004a, "European competitiveness report 2004", Commission staff working document SEC(2004)1397

- European Commission, 2004b, "Flash Eurobarometer. Entrepreneurship"
europa.eu.int/comm/public_opinion/flash/fl160_en.pdf
- European Commission, 2005, "State Aid Scoreboard - autumn 2005 update –
";COM(2005)624 final
- Evans, D och B Jovanovic, 1989, "An Estimated Model of Entrepreneurial Choice
under Liquidity Constraints", Journal of Political Economy, 97(4)
- Fölster, S, 2000, "Företagarens återkomst", SNS förlag, Stockholm
- Global Entrepreneurship Monitor, 2005, "2005 Executive Report"
http://www.gemconsortium.org/download/1139847241921/GEM_2005_Report.pdf
- Henrekson, M, 1996, "Företagandets villkor", SNS Förlag, Stockholm
- Henrekson, M, 1998, "De nya lättnaderna i dubbelbeskattningen – en kritik",
Ekonomisk Debatt 26(2), 127–132.
- Henrekson, M, 1998b, "En ond cirkel för tjänstesektorn". Arbetsmarknad & Arbetsliv
4(2)
- Henrekson, M, 1999, "Drivkrafter för entreprenörskap, nyföretagande och
företagstillväxt", i Calmfors och Persson, red, "Tillväxt och ekonomisk politik",
Studentlitteratur, Lund
- Henrekson, M, 2003, "Entreprenörskapet: Välfärdsstatens svaga länk?", Ekonomisk
Debatt 2003, årg 31, nr 5
- Henrekson, M, 2004, "Den nya fondkapitalismen kräver ett förmånligt
entreprenörsklimat" I P.-O. Berg och A Öhrwall Rönnbäck, red., Svensk

innovationskraft. Visionen måste vara starkare än motståndet. Stockholm: Forum for Innovation Management

Henrekson, M, och U Jakobsson, 2003, "The Transformation of Ownership Policy and Structure in Sweden: Convergence towards the Anglo-Saxon Model?" *New Political Economy*, 8.

Henrekson, M, och U Jakobsson, 2005, "The Swedish Model of Ownership and Corporate Control in Transition" I H. Huizinga and L. Jonung, red., *Who Will Own Europe? The Internationalisation of Asset Ownership in Europe*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005.

Henrekson, M och T Sanandaji, 2004, "Ägarbeskattningen och företagandet", SNS Förlag

Javorcik, B och M Spatareanu, 2005, "Do Foreign Investors Care about Labour Market Regulations?", *Review of World Economics*, vol 141(3)

Karaömerliougu, D & Jacobsson, S, 2000, "Nya resultat om svensk venture capital-industri", *Ekonomisk Debatt*, årg 28

Ketels, C, 2004, "Global Competitiveness Report 2004-2005: Swedens's Business Competitiveness", Power Point presentation, Chamber of commerce, Stockholm.

Ketels, C och Ö Sölvell, 2005, "State of the Region Report 2005: Competitiveness and Cooperation in the Baltic Sea Region", Vinova/TEKES

Lind, D, 2003, "Sveriges näringsklimat – Drivhus eller permafrost?", TCO, Stockholm

Lindh, T och H Ohlsson, 1998, "Self-Employment and Wealth Inequality", *Review of Income and Wealth*, 44(1)

- Lopez-Claros, A, 2005, "Global Competitiveness Report 2005-2006: Executive Summary", World Economic Forum
- Lundström, A och L Stevenson, 2001, "Entrepreneurship Policy for the Future", Swedish Foundation for Small Business Research, Stockholm.
- Normann, G, 2004, "Taxation of Entrepreneurs Relative to Well Diversified Investors -- A Swedish Perspective", IUI Working Paper No. 632
- NUTEK, 2002, "Tillväxt i småföretag", B 2003:4
- NUTEK, 2004, "En kartläggning av företagens administrativa börda"
- NUTEK 2006, "Entreprenörskapsbarometern 2005"
- Näringsdepartementet, 2001, "Benchmarking av näringspolitiken 2001", Ds 2001:20
- Näringsdepartementet, 2002 "Benchmarking av näringspolitiken 2002", Ds 2002:20
- OECD, 2004, "Economic Survey of Sweden, 2004",
- OECD, 2001, "Businesses' Views on Red Tape: Administrative and Regulatory Burdens on Small- and Medium Sized Enterprises",
<http://www1.oecd.org/publications/e-book/4201101E.PDF>
- Rosen, S, 1996, "Public Employment and the Welfare State in Sweden", Journal of Economic Literature Vol. 34,
- Rothstein, B, och D Stolle, 2003, "Introduction: Social Capital in Scandinavia", Scandinavian Political Studies, 22

Strand, H, 1999, "Some Issues Related to the Equity-Efficiency Trade-Off in the Swedish Tax and Transfer System", Economics Department Working Papers no.225, OECD

Svenskt Näringsliv, 2005, "Företagsklimat 2005", maj 2005

UNCTAD, 2005, "World Investment Report 2005 Transnational Corporations and the Internationalization of R&D", http://w.unctad.org/en/docs/wir2005_en.pdf

Wallen och Fölster, 2005, "Utflyttnings konsekvenser", Svenskt Näringsliv

Vikström, P, 2005, "Näringsklimatet i Sverige 2004", ITPS A2005:004, http://www.itps.se/Archive/Documents/Swedish/Publikationer/Rapporter/Allmänna/A2005/A2005_004.pdf